

Bekentenissen van een hemelse waarnemer

Bekenntnisse von einem
himmlischen Beobachter
(vertaald uit het Duits)

eerste druk

Bekentenissen van een hemelse waarnemer

gebaseerd op waargebeurde ervaringen
**Les observations du Roi des Damnés
et ses Princes des Morts**

voor Jonathan

Rubèn Cottenjé

Schrijver: Rubèn Cottenjé

Coverontwerp: Rubèn Cottenjé

Cover foto: Rubèn Cottenjé en Dr.Retsin in Lucifernum.

ISBN 9789464929676

© Rubèn Cottenjé

Elke gelijkenis met bestaande personen, gebeurtenissen, activiteiten, aangehaalde voorbeelden of namen van personen berust op louter toeval.

'Maar Hij waarschuwde de mens: Je mag van alle bomen in de hof eten, maar niet van de boom van kennis van goed en kwaad. Want als je daarvan eet, zal je sterven.'

(Genesis: 16)

Relevant

'Hamlet 0.2' staat er op het affiche van de Koninklijke Stadsschouwburg in Brugge. Theatericoon Jan Decorte prijkt op de foto met zijn vaste sparringpartner Sigrid Vinks. Binnen het zwarte vlak van de afbeelding herkennen we het gezicht van Jan Decorte boven zijn witte hemd met op die hoogte het profiel van Sigrid Vinks en haar handen als uiteinde van gestrekte armen bedekt door een zwart kleed. Hamlet trekt altijd mijn aandacht omdat het zo'n overroepen klassieker is uit het oeuvre van Shakespeare. Moet je gezien hebben.

Voor de bouw van deze neorenaissance schouwburg moest eerder een verloederde wirwar aan huizen wijken. Ongetwijfeld zullen bij het slopen van die oude, eerder schamele woningen, schunnige badhuizen en smoezelige bordeeltjes, menig burgers hun wenkbrauwen hebben gefronst. Maar toen in 1869 het rijkelijk versierde en in bladgoud vergulde stucwerk zich liet opglorieën in het licht van de majestueuze kristallen kroonluchter die de theaterzaal vult en geassisteerd wordt door gelijk stemmige kandelaars, die aan de schachten van de ranke Korinthische zuilen hechten en als dan, uiteindelijk, het wijnrode rideau zich onder het baldakijn optrekt, kan voor ieder die zich in de rode pluche heeft genesteld, de romance met deze fantasierijke tempel beginnen. Bij het eeuwfeest van deze schouwburg werd het predicaat '*Koninklijke*' toegevoegd en ondertussen heeft het gebouw de bewonderenswaardige reputatie om in zijn genre, een van de mooiste en best bewaarde van Europa te zijn.

Mijn vriendin en ik hebben samen met mijn oom en een paar vrienden afgesproken voor een avondje Hamlet. Ik vroeg wel eens bij het bestellen van tickets, of de verkoopster kon achterhalen op welke zetel er bij de fotosessie van Spencer Tunick in 2005 een blote man had gezeten of een vrouw en of alles na deze groepsaanranding wel netjes werd gedesinfecteerd. Niet dat ik zo preuts ben, maar ik vind mensen meestal aantrekkelijker wanneer ze aangekleed zijn.

Al is mijn medische kennis niet afgewogen aan die van een dokter, ze is ruimschoots voldoende om te weten welke sappen er uit het lichaam kunnen vloeien terwijl je naakt, samen met zo'n zevenhonderd verbeterde lotgenoten in die alles absorberende zeteltjes *en velours* zit te wachten op het juiste kiekje. De architect kon zo'n verkrachting van zijn kunsttempel nooit hebben bevroed.

In elk geval, wij gaan uit. En als wij uitgaan naar een stijlvolle plaats, dan gaan wij in stijlvolle avondkleding. *B.C.B.G.* of *bon chic, bon genre* zeggen ze in het ò zo mooie Frans. Het is me altijd een verwondering geweest dat zelfs mensen die de kunsten genegen zijn zich tegenwoordig zo slecht kleden. Bijgevolg zijn wij hooguit het enige gezelschap in de zaal dat nog een beetje in stemming is met het decor. Het frustreert me mateloos.

Nadat we onze mantels bij de hostessen van de vestiaire hebben gelaten worden we begeleid naar onze gereserveerde plaatsen op het balkon. Bij het plaatsnemen stellen we vast dat we een goed zicht hebben op de scène. Op diezelfde scène zit een oudere ietwat verslonsde man in ontbloot bovenlijf, een zwarte short, een zwarte bustier en witte sportschoenen aan. Hij zegt tegen de mensen vooraan op het parterre al plaats hebben genomen dat hij gek is. Misschien is dat zo, misschien is die man iemand van het gezelschap of misschien iemand die ... Ik liet het allemaal in het midden. De zaal telt ook opvallend veel jonge mensen. Jongeren die waarschijnlijk in opdracht van de lessen naar deze avondvoorstelling komen kijken. Het decor is opgesteld door drie wanden in u-vorm. Aan de verste decorwand hangt er een witte pispot. Het beroemde urinoir *Fontain R.Mutt* van Marcel Duchamp uit 1917 wordt gezien als het startpunt van de conceptuele kunst en Duchamp als de stamvader van de moderne kunst. Het is een van de invloedrijkste kunstwerken uit de twintigste eeuw, een beeld dat zich qua bekendheid kan meten met Picasso's *Guernica* of de *Marilyn Monroe series* van Andy Warhol. Voor mij staat het urinoir van Duchamp als het symbool bij uitstek voor wat we noemen de moderne kunst.

De lichten worden langzaam gedoofd. Het gewauwel in de halfvolle zaal taant en even later meldt Jan Decorte zich op

het podium. Jawel, voor de tweede maal. Hij was het vieze ouwe mannetje dat zich eerder had getoond en dat na de woorden: 'ik ben een gek', zich langs achter een weg baande naar het artiestenkwartier. Hij maakt een kleine buiging terwijl een van de Bretellen van zijn beha over zijn fragiele schouder afglijdt en gaat onder licht gebochelde op een stoeltje zitten links van de het podium. Zijn vale huid, de magere armpjes op zijn broze knieën rustend, zijn handen gevouwen. Dan ineens, twee jonge en een minder jonge, maar wel drie naakte vrouwen met enkel een witte lendendoek om, op het podium komen gestormd en beginnen de ruimte in te dekken met talkpoeder. Ze wentelen zich in het poeder, smeren zich ermee in en onze oude regisseur-acteur zit op zijn stoeltje hen aan te staren. Het duurt en duurt. Het wordt langdradig en het publiek zit wat op z'n honger. Je hoort gekuch en gefriemel in de zaal. Het modern ballet gaat verder terwijl de drie vrouwen bijna spastische kronkels maken die wel een enorme beheersing en kundigheid vragen maar dat zo waanzinnig is om naar te kijken en te blijven kijken. Plots doet een van de vrouwen haar mond open en zegt: *'To be, or not to be, that is the question.'* Een van de vrouwen blijkt Hamlet te zijn. De zaal schrikt op en herneemt de aandacht. De vrouwen krullen verder over het podium en plots slaakt de andere: *'Something is rotten in the state of Denmark.'* En dan weer een poos niks. Een vrouw voor ons met een Hollandse tongval draait zich om en vraagt me: 'Meneer wat denkt u, zal ik luid 'boe' roepen, opstaan en vertrekken.' Ik fluisterde haar toe dat ze de straf beter uitzat. Ineens slaakte Jan Decorte kreten uit, waarbij zijn stem oversloeg. We gaan daar nu niet moeilijk over doen. Waarna hij opstaat en hees fluistert: 'Het doet pijn, het doet pijn, ...' Zo onmogelijk stil dat mijn oom me moet vragen of ik begrijp wat hij zegt. Daarna gaat Decorte licht mankend terug naar zijn stoeltje. Hij gluurt verder naar de naakte meiden. De meiden krullen verder, trekken gezichten tot Ophelia zich 'verdrinkt' in een kom water. Wat we allen hebben verwacht krijgt eindelijk gestalte. Op een paneel wordt een projectie getoond van een film waarbij hetzelfde gezelschap een piëta uitbeeldt en waar Decorte speelt voor Jezus, naakt. De vrouw voor me wordt

kregeelig, draait zich om en zegt me: 'Ik wist dat die ouwe in z'n nakie zou gaan.' Om haar nog wat op te juttten kon ik niet weerstaan te verwijzen naar de kranten die op dat ogenblik bol staan van de vermeende aanrandingen op danseressen die zijn collega Jan Fabre zou hebben gepleegd, geklasseerd onder de zogenaamde *#MeToo-beweging*. De voorstelling eindigt met de handen die in rode verf worden gedrenkt waarmee ze de dood van Hamlet uitbeelden, en dan komt Decorte tot zijn slot door de drie dames te verbinden met een rode draad. Of het vallen en vervolgens rollen van de bobijn van het podium wel in het script stond valt te betwijfelen maar dat het hakkelinstrument zomaar op de grond denderde was zeker een ongelukje. Het doek sloot, de luchters van de schouwburg werpen hun licht op het rijkelijk decor en er volgde een beleefd applaus. Niets van dit spektakel stond op de affiche die ons naar de voorstelling had gelokt. Hier waren we dan ook vanaf. De eerste vijf minuten hield iedereen netjes zijn mond. Is dit kunst, ontaard of hebben we iets niet gezien?

Wel, dit is gewoon niet meer relevant. Ik herhaal relevant. Het gaat over relevant, dus ik herhaal. Het was goed en ooit vernieuwend, zelfs sterk bevonden. Maar nu is het niet meer relevant. Het succes voor dit soort abstract theater ligt in de jaren zeventig van de vorige eeuw. Toen was onze vriend Decorte jong en helemaal mee met zijn tijd. Hij haalde krantenkoppen in kunstmagazines en gedreven reflecties van een aanstormend talent. Maar vandaag, enkele decennia later is het niet meer relevant. Ook al had onze ouwe vriend zich laten vervangen door een begerlijk alternatief, een jonge knul, zelfs dan nog was het stuk niet langer relevant. Maar ik zoek verder in mijn pleidooi en ik vind. Het enige relevante in het stuk was net het feit dat hij er als een ouwe gluurder bij zat en zo het publiek aanrandde met de *#MeToo-beweging* in hun maag gedumpt. Mag ik genereus zijn met complimenten en stellen dat er nog een relevant aspect in zat. Dat Hamlet als vrouw werd voorgesteld zal ook niet te wijten zijn aan het terugschroeven van de subsidies op kunst maar wel een

zoveelste aanfluiting over hoe de maatschappij moet omgaan met en wennen aan: gendergelijkheid.

Maar de kern is het urinoir *Fontain* van Marcel Duchamp, ondertekend door *R.Mutt 1917*. Hij die in alle geschiedenis- en kunstboeken wordt vermeld als de grondlegger van de moderne kunst en daarbij Duchamp, die overigens weinig spectaculairs heeft nagelaten behalve dat statement, al langer dan een eeuw *R.Mutt* tot eer en glorie aan zijn naam wist te verbinden. Hier spreek ik over geschiedenis, niet over al dan niet relevant. Het gaat over geschiedenis en volgende aanwijzingen zijn niet onbelangrijk tot een reflectie van onze hedendaagse verwickelingen. We spreken 1917, Verenigde Staten van Amerika, het jaar waar in Rusland door middel van de meest laffe spelletjes de monarchie valt en ondertussen de Eerste Wereldoorlog het Europese continent op de meest krankzinnige wijze in de as legt. Maar dan, wordt het weer relevant omdat er onlangs een aantal kunsthistorici bewijsstukken aan het verzamelen zijn te stellen dat *R.Mutt* niet toevallig de Fransman Marcel Duchamp was, maar wel zijn Duitse vriendin ^{Bonne} Elsa von Freytag-Loringhoven. Het ontbloten van deze vrouwelijke kroon, met het gewicht dat haar kunstwerk in de schaal der kunsten van de twintigste eeuw heeft gelegd. Jarenlang stond het werk op de naam van Duchamp, haar vriend. Dit kadert perfect in de zogenaamde vrouwenemancipatie van de naoorlogse jaren en in de gendergelijkheid-polemiek van vandaag. Duchamp die zichzelf daarenboven dikwijls als travestie profileerde doorheen zijn vrouwelijke alter ego Rose Sélavy en tot jaren na de dood van de barones aan zijn briljant, het urinoir *Fontain*, bleef vasthouden wordt hiermee meteen een vreselijk glibberige man. Hij is het die door middel van de leugen, haar naam aanrandde. Hij is het die zich wou verheffen in het kunstparadijs met het urinoir. Hij speelt Adam terwijl zij van de appel heeft gebeten. Hij maakt zijn borst nat en beschermt haar voor de toorn des Levens die komen zal. Want na de inzending en de bijhorende belangstelling voor de vernietigende filosofie dat het werk brengt, slaan de kunsten net als de maatschappij, waarvan zij een reflectie is, een totaal andere weg in. Wars van alle

geldende tradities. 'Het staat in een kunsttentoonstelling in New York, dus het is kunst' klonk de boodschap. De democratisering van de kunst was ingezet. Iedereen kon nu een werk indienen. Iedereen kunstenaar, als je maar originele ideeën had. De bom explodeerde en de kunsten kregen stromingen die we nooit hadden durven vermoeden. Alles kon en alles mocht. Wie voor zich uit kon maken dat hij die kunsten begreep wierp zich op tot kunstkenner en aldus ook een beetje intellectueel. Wie in zijn nederigheid eerlijk moest bekennen dat hij niet helemaal mee was, dat er iets wrong of zelfs telooring, die hield zich koest. Of hij werd uitgescholden voor conservatief, ouderwets en niet langer relevant. Kunst mag niet goed zijn, want de tijden zijn niet goed. Het moet plat en populistisch zijn.

Naakt! Daar houden de mensen van. Aanstootgevend tot in je diepste intimiteit zag je plots iemand kakken op scène. Schoonheid? Neen, dat is voorbij. Het podium is niet langer een schoonheidswedstrijd, het is een weerspiegeling van Jan Modaal. Net zoals het werk van Spencer Tunick, waar hij het schouwburgpubliek in z'n blootje zette. Naarmate het schuifspel de oudere generaties - die nog met de klassieke kunsten waren opgevoed - in de afgrond duwt, schuift ook het woord relevant voorbij. De aanstormende generaties zijn verwend en wensen het beste. Hamlet mag niet langer herleid worden tot een voorstelling met zes adagia. Hamlet, een van Shakespeares meesterwerken, vraagt uitgesproken te worden. Het clubje jongelui dat nog de schouwburg aandoet en niet eindeloos aan het gamen is geslagen, wil inhoud. Ze willen Hamlet en niet een haast pervers exhibitionistisch vermaak dat hen met meer vragen naar huis stuurt dan dat er antwoorden zijn gegeven. Neen papa, we willen antwoorden op de vele vragen die we geleerd zijn te stellen en die ons dagelijks bezighouden. We zoeken naar houvast die we niet vinden in een wereld in verandering. We zijn jong, maar we zijn bang. We willen weten wat we hier doen, moeten doen. We willen begrijpen waarom we hier zijn en hoe het zal evolueren. We speuren naar de zin van dit leven of is het slechts een pispot en een escalatie van de slechte zeden op het podium?

Sinds een paar jaar loopt de expo *Art3F* in de Paleizen van de Heizel in Brussel. De tentoonstelling geeft een overzicht van de Franse hedendaagse kunst en is absoluut de moeite waard. Het is een mooie weergave van hoe de Franse hedendaagse kunst geen eendrachtige stijl-cadans meer in zich draagt, maar stijlen presenteert die op elk individu zijn afgestemd. Het bewijst dat wij Europeanen geen echte gemeenschap meer vormen maar een maatschappij zijn geworden van individuen. Uiteenlopende stijlen, technieken, toepassingen, composities worden gepresenteerd. Daar waar het urinoir van Duchamp de hoeksteen van is. Het is niet langer een school zoals de Vlaamse primitieven of de Prerafaëlieten. Het zijn niet langer de schilders van de barok of de romantiek, die je van ver aan hun stijl kan herkennen en kunt plaatsen in tijd en ruimte. Het is een samenraapsel van alles wat de kunstenaars zelf willen. Wel vijf verschillende portretten van de hand van vijf verschillende kunstenaars die zijn gewijd aan de recentelijk overleden David Bowie, wijzen op een steeds aangehouden commerciële grondslag van de moderne kunst. Op een gegeven ogenblik wordt het duidelijk dat de kunst niet meer de mensheid dient maar de kunstenaar zelf. De vleesgeworden kunstenaar die na alles wat brood op de plank hoeft.

Of het nog komen aandraven met Marilyn Monroe nog relevant is valt te zien, maar misschien een heerlijk aanknopingspunt voor het naar het verleden hunkerende oudere publiek, die er vanzelfsprekend meer aan kan besteden dan jonge beleggers. Tegelijk lijkt het er ook op dat vele hedendaagse kunstenaars niet los kunnen denken van de *popart* en nog steeds schools Andy Warhol achterna hollen. Net doordat ze de herkenbaarheid van hun werk betrachten, mikken ze ook hoog op de verkoop ervan. Opmerkelijk is ook de aanwezigheid van Gericault's '*Vlot van de Medusa*' om de verschillende pieken van wanhoop in de wereld in de kijker te zetten. Naast de vele kunstenaars die via deze expo misschien hopen om definitief uit de schaduw te treden is er toch een zekere Philippe Shangti, die wel het meest bekoren kan. Hij brengt een pakkende kunstzinnige